

Providing a model of life skills empowerment for children under the supervision of day care centers (age range 6 to 12 years) in Kermanshah in 2021-2022

Sahar Rezaei^{*}, Mahmood Goudarzi^{}**

Keyvan Kakabaraee^{*}**

Abstract

The purpose of the current research was to provide a model of empowering life skills for children under the supervision of 24-hour well-being care centers. The research is applied in terms of purpose, qualitative and quantitative (mixed) in terms of data, and phenomenological in terms of study method. The statistical population included specialists in the field of child psychology who had work experience and familiarity with children, the well-being and injuries of these children, who were selected through targeted sampling in the form of snowball until theoretical saturation. First, by using in-depth interviews, the components of empowering life skills were identified and the educational protocol was extracted, and then the tool was designed to measure the effectiveness of the model. In order to analyze the data, qualitative part of theme analysis and quantitative part of exploratory factor analysis and convergent and divergent validity were used. The data was analyzed through SPSS, MAXQDA and smart-pls software. The results showed that the pattern of empowering life skills

* Ph. D. Student in Counseling, Department of Counseling, Islamic Azad University, Sanandaj Branch, Sanandaj, Iran (Corresponding Author), saharazaie@gmail.com

** Associate Professor of Family Counseling, Counseling Department, Faculty of Literature and Human Sciences, Islamic Azad University, Sanandaj Branch, Sanandaj, Iran, mg.sauc@gmail.com

*** Associate Professor of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Kermanshah Branch, Kermanshah, Iran, kakabraee@gmail.com

Date received: 2023/02/07, Date of acceptance: 2023/04/05

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

۱۵۰ تفکر و کودک، سال ۱۴، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۲

includes 6 components (friendship, kindness, participation and cooperation skills, creative thinking skills, sense of responsibility and self-confidence) and 36 indicators, and the resulting pattern has convergent and divergent validity. was also accepted. Also, the obtained questionnaire had good validity and reliability.

Keywords: empowerment model, life skills, children in care, day care centers.

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰^۱

سحر رضایی*

محمود گودرزی**، کیوان کاکابرایی***

چکیده

هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی بهزیستی بود. پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از نظر داده ترکیبی کیفی و کمی (آمیخته) و از نظر روش مطالعه پدیدار شناسی است. جامعه آماری شامل متخصصان حوزه روانشناسی کودک که سابقه کار و آشنایی با کودکان بهزیستی و آسیب های این کودکان را داشتند بود که از طریق نمونه گیری هدفمند به صورت گلوله برفی تا اشباع نظری انتخاب شدند. ابتدا با استفاده از مصاحبه عمیق به شناسایی مولفه‌های توانمندسازی مهارت‌های زندگی و استخراج پروتکل آموزشی و سپس طراحی ابزار جهت سنجش اثربخشی الگو پرداخته شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها بخش کیفی از تحلیل مضمون و در بخش کمی از تحلیل عاملی اکتشافی و روایی همگرا و واگرا استفاده شد. داده‌ها از طریق نرم‌افزارهای SPSS

* دانشجوی دکترا مشاوره، گروه مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج، سنندج، ایران (نویسنده مسئول)،
saharrazaie@gmail.com

** دانشیار مشاوره خانواده، گروه مشاوره، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج،
سنندج، ایران، mg.sauc@gmail.com

*** دانشیار روانشناسی، گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه،
کرمانشاه، ایران، kakabraee@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

MAXQDA, و smart-pls مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد الگوی توانمند سازی مهارت‌های زندگی شامل ۶ مولفه (دوستی، مهربانی، مهارت مشارکت و همکاری، مهارت تفکر خلاق، احساس مسئولیت و اعتماد به نفس) و ۳۶ شاخص می‌باشد و الگوی حاصل از لحاظ روایی هم گرا و واگرا نیز مورد قبول بود. همچنین پرسشنامه به دست آمده از روایی و پایایی مناسبی برخوردار بود.

کلیدواژه‌ها: الگوی توانمندسازی، مهارت‌های زندگی، کودکان تحت سرپرستی، مراکز نگهداری شبانه روزی.

۱. مقدمه

دوران خردسالی در رشد و پرورش خردسالان اهمیت ویژه‌ای دارد. بر اساس آمارهای بدست آمده، امروزه خردسالان بی سرپرست بخش عمده‌ای از جامعه خردسالان را تشکیل می‌دهند که به دلیل خلاءهای بسیاری که در شرایط زندگی‌شان وجود دارد، دارای نقاط ضعف شخصیتی قابل ملاحظه‌ای می‌باشند. بی سرپرستی بیشتر از آنکه یک مشکل فردی باشد مشکلی اجتماعی است. امروزه در سراسر دنیا شمار خردسالان بی سرپرست رو به افزایش است. بی سرپرستی تنها یک مسئله کوچک فردی نیست، بلکه یک مسئله بزرگ اجتماعی است (سماک محمدی، ۱۳۹۸). معضل کودکان بی سرپرست و بد سرپرست واقعیت تلخ بسیاری از جوامع می‌باشد که ریشه‌های آن در نهاد خانواده و جامعه باز می‌گردد. کودکان بی سرپرست، کودکانی هستند که از ابتدای درک این جهان در خارج از خانه و بدون درک پدر و مادر زندگی را گذرانده‌اند (نجاریان، فاتحی زاده، امامی، ۱۳۹۰). شیوع اختلالات رفتاری در میان کودکانی که از خانواده محروم می‌باشند و کودکانی که به هر دلیل دیگر مانند بلاهای طبیعی، فقر اقتصادی، اعتیاد و عدم کارکرد صحیح والدین بی سرپرست مانده‌اند و در محیط‌های شبانه روزی زندگی می‌کنند، نسبت به کودکان دیگر بیشتر است (مجیدی سورکی، شیرخانی، دینوی، ۲۰۱۷). به عبارتی این کودکان امکان زندگی در محیط خانواده را ندارند و به طور موقت یا دائم سرپرست خود را از دست داده‌اند و از حمایت‌های مالی، خدماتی، توانایی امرار و معاش و گذران زندگی به دلیل وجود مشکلات اقتصادی و اجتماعی محرومند. این کودکان در مراکز شبانه روزی خوابگاه، پرورشگاه مهدکودک، شیرخوارگاه نگهداری می‌شوند. سال‌های اولیه کودکی یعنی ۶ تا ۱۲ سالگی مهم‌ترین دوران شکل‌گیری شخصیت و آموزش پذیری آنان است در کشور ما با توجه به اینکه اشخاص از کودکان بی سرپرست به طور مستقیم و یا غیر مستقیم نگهداری می‌کنند

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۵۳

معمولاً زوج‌هایی که صاحب فرزند نمی‌شوند کودکی را به عنوان فرزند خوانده قبول می‌کنند اما با این حال تعداد مؤسسات نگهداری کودکان بی سرپرست در حال افزایش است (زائر کعبه، رف رف، ۱۳۹۴).

مطالعات کودکان ایرانی نشان داده که ۱۰ درصد کودکان به دلیل فوت والدین، ۵ درصد به دلیل بیماری صعب‌العلاج، ۵ درصد به دلیل مفقود‌الایثر بودن والدین و یا نداشتن صلاحیت، ۱۰ درصد بنا به حکم محاکم قضایی، ۲۰-۱۵ درصد به دلیل زندانی شدن و ۵۰ درصد به دلیل سرراهی بودن در مراکز بهزیستی نگهداری می‌شود. این دو دسته از کودکان (بی سرپرست و بد سرپرست) در مراکز شبه خانواده نگهداری می‌شوند. شبه خانواده بخشی از سیستم‌های رفاهی کودکان است که مکان شبه خانواده برای نگهداری کودکان، زمانی که والدین قادر به نگهداری آن‌ها نیستند، فراهم می‌آورد (کهنوجی و رشیدی نژاد، ۱۳۹۶).

کودکانی که سرپرست خود را از دست داده‌اند در درجه اول نگهداری آن‌ها با دولت‌ها می‌باشد به همین دلیل مراکز دولتی سرپرستی و نگهداری آن‌ها را بر عهده دارند. این کودکان به دلیل نداشتن احساس امنیت و بر طرف نشدن نیازهایشان و به دلیل تغییر سیستم‌های مرکز نگهداری، تغییر کارکنان، امکانات رفاهی و تفریحی احساس بی‌ثباتی می‌کنند. کمبود اعتماد به نفس، عدم بیان مشکلات با فرد مناسب، عدم مورد علاقه بودن از دیگر کمبودها و مشکلات روحی- رفتاری زیادی مواجه هستند. وجود خشونت رفتاری و بدنی در بین آن‌ها، کمبود امکانات و سلیقه‌های متفاوت آن‌ها احساس محرومیت از خانه و خانواده باعث بروز خشونت در بین آن‌ها گردیده است. مشکل دیگری که این کودکان با آن مواجه هستند انزوایی است که آن‌ها در محیط مدرسه و کلاس درس تجربه می‌کنند به همین خاطر وضعیت درسی پایین‌تری نسبت به کودکان عادی دارند چراکه اینان از نعمت‌هایی که کودکان عادی دارند، محرومند (زائر کعبه، رف رف، ۱۳۹۴).

کودکان محروم از خانواده پيامی در ارتباط با موقعیت‌های استرس‌زا دریافت نمی‌کنند و الگوی مناسبی برای مقابله با استرس ندارند، احساس امنیت و ایمنی کمی در موقعیت‌های استرس‌زا دارند و در رویا رویی با استرس، خودکار آمدی کم‌تری نشان می‌دهند و شیوه مقابله با استرس در آن‌ها بیش‌تر به صورت متمرکز بر هیجان صورت می‌گیرد. رفتارهای اجتماعی بر تمامی جنبه‌های زندگی خردسالان و نوجوانان سایه می‌افکند و بر سازگاری و شادکامی بعدی آن‌ها تاثیر می‌گذارد (محمودی، ۱۳۹۲). هر چند راه حل‌های زیادی برای رفع مشکلات کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بد سرپرست در مراکز شبه خانواده نگهداری می‌شوند،

وجود دارد اما آسیب‌های عدیده‌ای در این مراکز وجود دارد به کودکانی که در این مراکز شبه خانواده زندگی می‌کنند فشار روانی وارد می‌کند و در نتیجه بیشتر آنان چه در خردسالی و چه در نوجوانی نسبت به همسالان خود دچار مشکلات رفتاری و روان شناختی هستند (چراغ چشم، ۱۳۹۹).

بنابراین این کودکان نیاز به توانمند سازی‌هایی دارند تا آنان را برای تحمل این مشکلات و برخورد با آن‌ها توانمند سازد. یکی از این راه حل‌ها توانمند سازی مهارت‌های زندگی در آنان است. آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان منجر به تقویت جرأت مندی و مهارت «نه گفتن» در آنان می‌شود که می‌تواند موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی و تضمین سلامت روانی آن‌ها و جامعه شود. توانمند سازی مهارت‌های زندگی منجر به کنترل خشم، افزایش جرأت مندی، همدلی و مهارت نه گفتن می‌شود که این کودکان در این مراکز باید از این آموزش‌ها برخوردار شوند تا بتوانند مهارت‌های مقابله منطقی با موقعیت‌های پرخطر زندگی (توانایی نه گفتن) همچنین مهارت حل تعارضات و کشمکش‌ها بدون توسل به اعمالی که به خود و دیگران صدمه وارد کند را بیاموزند. این مهارت‌ها می‌تواند آسیب‌های خودکشی، اعتیاد، رفتارهای بزهکارانه، اختلالات روانی را که در مقوله بهداشت روانی جای دارد، جلوگیری کند. این کودکان باید برخورد منفعلانه، پرخاشگرانه و جرأت‌مندانه را تمییز دهند و در برابر انواع مطالبات، با اعتماد به نفس و تکیه بر دانش و شناخت حقوق خود و دیگران، پاسخ‌گو باشند. توانمندی‌های مهارت‌های زندگی در آنان، این توانایی‌ها را به فرد می‌دهد که مسئولیت و نقش اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با خواسته‌ها، انتظارات و مشکلات روزانه به ویژه در روابط بین فردی، به شکل موثری رو به رو شود. مهارت‌های زندگی در این کودکان منجر به خود آگاهی، عزت نفس و اعتماد به نفس، شاخص‌های اساسی توانمندی و ضعف‌های هر انسان است، می‌شود که او را قادر می‌سازد که فرصت‌های زندگی را مغتنم شمرده و برای مقابله با خطرات احتمالی آماده باشد. اسد و مقتدر (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان اثربخشی قصه گویی به روش هدفمند بر ارزش‌های زندگی (مسئولیت پذیری - احترام) و قضاوت اخلاقی کودکان دبستانی انجام دادند و به این نتیجه دست یافتند که قصه‌گویی به عنوان یک روش آموزشی غیرمستقیم و متناسب با دنیای کودکی به صورت آزاد با روش‌های از پیش تعیین شده با توجه به آموزه خاص و هدفمند اخلاقی بهره گرفت. موحدی و ابوالقاسمی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان طراحی بسته‌ی آموزشی مبتنی بر مهارت‌های مغفول هوش کلامی و تعیین اثربخشی آن بر آزمون هوشی و کسلر انجام دادند. نتایج حاکی از

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۵۵

اثربخشی بسته آموزشی بر افزایش نمرات خرده‌مقیاس‌های مربوطه بود. عبدالملکی، نوری و اسدی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان شناسایی و تبیین نقش مربی و کودک در فرایند بازی هدایت شده: یک تحلیل محتوای کیفی به این نتیجه دست یافتند که ۶ مضمون سازمان‌دهنده اصلی و ۵ مضمون سازمان‌دهنده فرعی شد که در دو مضمون فراگیر نقش مربی (آغازگر هدفمند، مشارکت‌کننده در بازی، حمایتی) و نقش کودک (انگیزه‌درونی، نقش فعال در بازی، مشارکت پویا) قرار گرفتند. مضامین شناسایی شده از نظر متخصصان از اعتبار مناسب برخوردار بودند. ریگی کومه، مهدی نژاد و شیرازی (۱۳۹۹) با توجه به اهمیت و ارزش آموزش مهارت‌های اجتماعی با اهداف پیشگیرانه و ارتقای سلامت روان، فقدان این مهارت باعث کاهش ارزشمندی در وجود فرد خواهد شد. مهارت‌های زندگی به عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها و توانمندی‌هایی می‌باشد که فرد را برای مقابله مؤثر و پرداختن به کشمکش‌ها و موقعیت‌های دشوار زندگی بازی می‌کند. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا در ارتباط با سایر انسان‌ها، جامعه، فرهنگ و محیا خود، مثبت و سازگارانه عمل کند و سلامت خود را تامین نماید (ریگی کومه و همکاران، ۱۳۹۹).

سلامت، دستیابی به رفاه تمام اعضای جامعه از طریق مراقبت از خود و دیگران و با قادر ساختن مردم برای تصمیم‌گیری و داشتن تسلط بر شرایط محیط زندگی خود و تامین لازمه‌های یک زندگی اجتماعی تضمین می‌نماید (موسوی، ۱۳۹۶). آموزش چنین مهارت‌هایی در افراد باعث احساس کفایت، توانایی مؤثر بودن، غلبه کردن بر مشکل با سازگاری با ناکامی و افزایش عزت نفس، توانایی برنامه‌ریزی و رفتار هدفمند و یا تغییر اهداف مواجه شده با ناکامی و متناسب با مشکل می‌شود. بنابراین مهارت‌های زندگی قدرت سازگاری فرد را بالا می‌برد، فرد می‌تواند مسئولیت‌های اجتماعی و شخصی زندگی را بهتر بپذیرد و توانمندی‌هایش را بروز دهد و از آسیب‌های ناشی از ناتوانی در حل مشکلات در محفوظ بماند (چراغ چشم، ۱۳۹۹).

فرآیند توانمندسازی از طریق مهارت‌های زندگی به این کودکان نشان می‌دهد که برای سازماندهی خودشان توانمند شوند و اعتماد بنفس خود را افزایش دهند و از حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابع که منجر به جایگاه‌شان می‌شود دفاع کنند. توانمندسازی برای توانمندی نه صرفاً در داشتن و دسترسی به سطوح بالایی از برخورداری‌های مختلف، بلکه در بهره‌مندی از آزادی انتخاب بین عملکردهای مختلف در حوزه‌های گوناگون زندگی محسوب می‌شود که در کنار هم شیوه‌ی مطلوب زندگی از دیدگاه فرد را به تصویر می‌کشند، تصویری که در شکل‌گیری آن آگاهی فرد، نقش تعیین‌کننده‌ای خواهد داشت. توانمندسازی شامل

طیفی از فعالیت‌ها می‌باشد که از ابراز وجود تا مقاومت را به چالش می‌طلبد و در بردارد (کریمی و همکاران، ۱۳۹۸).

فرزندان بی سرپرست یا بد سرپرست مقیم خانه‌های کودکان و نوجوانان از سرپرستی موثر و با صلاحیت محروم هستند و از الگوهای تربیتی مناسب و موثری در کانون خانواده بهرمنند نبوده‌اند و یا بنا به دلایلی نظیر از هم گسیختگی و نابسامانی خانواده، خشونت‌های خانوادگی، اعتیاد والدین و اشتها والدین به بی بند و باری‌های جنسی؛ فساد اخلاقی و سایر آسیب‌های اجتماعی، وارد مراکز نگهداری تحت نظارت بهزیستی شده‌اند؛ لذا فاقد مهارت‌های فکری نظیر (حل مسئله، تصمیم‌گیری، تعیین هدف و غیره) و مهارت‌های اجتماعی نظیر قدردانی، کارکردن با دیگران، قبول مسئولیت و غیره) و مهارت مذاکره با خود و دیگران، می‌باشند. از این رو در مقایسه با گروه همسالان خود بسیار آسیب پذیرتر می‌باشند (موسوی، ۱۳۹۶؛ به نقل از چراغ چشم، ۱۳۹۹). بنابراین باید به دنبال الگویی بود که از طریق توانمند سازی مهارت‌های زندگی کودکان بی سرپرست و بد سرپرست را از طریق آموزش‌های مهارت زندگی برای چالش‌ها و مشکلاتی که دارند آماده ساخت تا آنان بتوانند، توانایی‌های روانی، اجتماعی، برای رفتار انطباقی و موثر را بیابند و به شکل موثرتری با چالش‌ها و مقتضیات زندگی مقابله کنند (شربتیان و علیزاده خانقاهی، ۱۳۹۶). زمانی که ما توانایی‌های روانی - اجتماعی را به مجموعه توانایی‌هایی که افراد را برای مقابله موثر و پرداختن به کشمکش‌ها و تعارض‌ها در موقعیت‌های مختلف زندگی یاری می‌دهد بدانید برای ارتقاء این توانایی‌ها مستقیم‌ترین روش، «آموزش مهارت زندگی» است. مهارت‌های زندگی مهارت‌هایی می‌باشند که توانایی اجتماعی و روحی فرد را افزایش می‌دهند و موجب می‌شوند تا او بتواند به روشی بهتر و موثر تر با مشکلات و دشواری‌های زندگی مواجه شود (چراغ چشم، ۱۳۹۹). اما آموزش مهارت‌های زندگی زمانی از طریق توانمند سازی انجام گیرد اثر پذیری بیشتری خواهد داشت به خصوص در کودکان آموزش پذیر ۶ تا ۱۲ ساله‌ای که در شبه خانواده‌ها زندگی می‌کنند و با آسیب‌های اجتماعی و مشکلات زیادی همراه بوده‌اند. بنابراین از آنجا که این کودکان در مرحله‌ای از رشد هستند که بسیار آموزش پذیر و در حال الگوگیری برای شکل‌گیری شخصیت هستند لذا این رده سنی بهترین زمان ممکن برای تدوین و طراحی الگو توانمند سازی مهارت‌های زندگی برای آنان می‌باشد. با عنایت به آنچه گفته شد، به منظور افزایش توانایی‌های روانی - اجتماعی، ایجاد روابط بین فردی مناسب و موثر، انجام مسئولیت‌های اجتماعی، تصمیم‌گیری‌های صحیح، حل تعارض‌ها و سازگاری در کودکان ۶ تا ۱۲ ساله بهره‌گیری از روش آموزش مهارت‌های زندگی

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۵۷

که باید به شکل آموزش توانمند سازی به این کودکان داده شود بسیار مفید است، اما متأسفانه الگو و پروتکل طراحی شده‌ای که به صورت اختصاصی بتواند مشکلات این مراکز شبه خانواده را به شکل جدی حل کند وجود ندارد این خلاء الگویی دغدغه‌ای برای پژوهشگران این طرح شد تا بتوانند یاری گر درمانگران برای کاهش مشکلات کودکان ۶ تا ۱۲ ساله بی سرپرست و بد سرپرست باشند. لذا این پژوهش به دنبال ارائه الگوی توانمند سازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) می باشد.

۲. روش شناسی

روش پژوهش حاضر از نظر اهداف؛ کاربردی و از نظر داده کیفی و کمی (آمیخته) و از نظر ماهیت و نوع مطالعه داده بنیاد است. در این پژوهش پژوهشگر درصدد زمینه‌ای درباره موقعیت نامعین (الگویی برای توانمند سازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ۶ تا ۱۲ ساله) می‌باشد. به طور کلی، پژوهش حاضر طی دو مرحله انجام شده است. در مرحله اول یا مرحله شناخت و تبیین طرح تحقیق، تهیه طرح تحقیق، مطالعه مقدماتی مبانی نظری مرتبط با تحقیق در حوزه الگویی برای توانمند سازی مهارت‌های زندگی برای کودکان رده ۶ تا ۱۲ مراکز شبه خانواده مورد بررسی قرار گرفت. ادبیات پژوهشی داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله دوم یعنی مرحله شناسایی مولفه‌ها و طراحی الگو (تحقیق کیفی) با توجه به یافته‌های مرحله اول تحقیق، در ابتدای امر سوالات مصاحبه‌ها (به نظر شما ضرورت توانمند سازی کودکان ۶ تا ۱۲ ساله تحت پوشش بهزیستی در کدام مهارت‌های زندگی بیشتر مورد توجه است؟ و سؤال دوم: به نظر شما چه تکنیک‌هایی برای پرداختن به توانمندسازی کودکان بهزیستی در مهارت‌های زندگی بیشتر کاربرد دارد؟) تدوین شد. مصاحبه‌های عمیق با خبرگان صاحب تجربه بر اساس تخصص آن‌ها در زمینه روانشناسی کودک در این حیطه صورت گرفت. در ادامه تحلیل داده‌های کیفی به روش کد گذاری باز، محوری و انتخابی صورت گرفت. در پایان این مرحله استخراج الگوی مفهومی یعنی الگوی استخراجی از روش پدیدار شناسی تدوین شد. پس از آن، با ساخت یک پرسشنامه که حاصل مرحله کیفی بوده است اقدام به آزمون الگو نموده شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات از بخش‌های مصاحبه و بررسی منابع، در این مرحله از روش پدیدار شناسی و کد گذاری (باز، محوری و انتخابی)، برای طبقه بندی داده‌ها استفاده شد. این بخش پژوهش، برای سنجش متغیرهای پدیدار شناسانه از یک پرسشنامه

چند ماده‌ای پژوهشگر ساخته مبتنی بر یافته‌های بخش کیفی استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه صاحب نظران و خبرگان موضوع روانشناسی شامل متخصصان و مشاوران صاحب تجربه در عرصه آسیب‌های اجتماعی کودکان بود. روش نمونه‌گیری از جامعه مزبور به صورت هدفمند و از نوع گلوله برفی است و نمونه‌گیری از صاحب‌نظران در این پژوهش تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرایند اکتشاف و تجزیه و تحلیل به نقطه اشباع نظری رسید. انجام این مرحله منجر به توصیف جنبه‌های بی‌شماری از مؤلفه‌هایی برای توانمندسازی مهارت‌های زندگی شده است که با استفاده از این شناسایی اولیه، امکان صورت بندی الگویی برای توانمندسازی مهارت‌های زندگی کودکان ۶ تا ۱۲ ساله شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ فراهم شده است.

ابزار پژوهش: ساخت پرسشنامه بر اساس مطالعه و بررسی مبانی نظری و تحقیقات انجام شده در زمینه مهارت‌های زندگی و حیطه‌های آن و برگرفته از نظر صاحب‌نظران و مشتمل بر ۳۶ سوال بوده و ابعاد الگوی مهارت‌های زندگی را می‌سنجد و شامل ۱- دوستی (دوست یابی، حفظ دوستی ها) ۲- مهربانی ۳- احساس مسئولیت ۴- همکاری و کار گروهی، ۵- خلاقیت ۶- اعتماد به نفس است. این پرسشنامه دارای طیف لیکرت (۵ گزینه‌ای) می‌باشد و توسط قیاسی، ساختاریابی شده است. بدین ترتیب که گزینه عدم مهارت نمره صفر، ضعیف نمره ۱، نسبتاً ضعیف نمره ۲، نسبتاً قوی نمره ۳، و قوی نمره ۴ را به خود اختصاص می‌دهد. از این رو می‌توان ادعان داشت که بالاترین نمره آزمودنی در این پرسشنامه، ۱۴۴ و پایین‌ترین نمره صفر می‌باشد. هر قدر نمره فرد به سوی بالاترین میزان گرایش یابد، مهارت‌های زندگی وی، بیشتر می‌باشد. به منظور بررسی روایی پرسشنامه پس از تدوین سوالات از ۱۰ نفر از صاحب نظران روانشناسی و مشاوره به منظور سنجش روایی بیرونی (صوری و ظاهری) و روایی درونی (سازه و محتوایی) آن استفاده شد و روایی محتوایی آن مورد تایید قرار گرفت. برای تجانس درونی ابزار با اجرای مقدماتی بر روی ۳۰ نفر از نمونه‌های تحقیق، با استفاده از روش آلفای کرونباخ، ضریب ۰/۹۷ به عنوان ضریب اعتبار محاسبه گردید.

- الگوی توانمندسازی مهارت های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) برنامه مدون الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) بر اساس مدل سیستمی هی لی و با بهره‌گیری از تکنیک‌های ستیر و گشتالت تدوین گردیده است، پروتکل شامل ۱۴ جلسه می‌باشد که در تمام جلسات حضور مربی (مادر) و کودکان الزامی است. هدف این پروتکل یادگیری و تثبیت مهارت‌های دوستی (دوست یابی، حفظ

دوستی‌ها)، احساس مسئولیت، مهربانی، همکاری و کار گروهی، خلاقیت، اعتماد به نفس است که مفاهیم توپ (راه حل، ارزش‌ها): ابزاری جهت آموزش بهتر و موثرتر مهارت‌ها (راه‌حل‌هایی که قرار است در سیستم وارد شود به کودکان)، توپ دارای ظاهر (رنگ، و نشانه‌های مخصوص) می‌باشد. کارت سبز: مجوز ورود به مرحله بعدی بازی همراه با تشویق همه اعضای سیستم؛ کارت زرد: کسی که مرتکب خطا در رعایت قوانین بازی شود جریمه می‌شود که این جریمه شامل یک فعالیت رفتاری مثل (جمع کردن سفر، مرتب کردن رختخواب، کشیدن جارودستی و...) می‌باشد؛ خطا: شامل صفات غیر اخلاقی که کودک با توسل به آن می‌خواهد تکالیف بازی را انجام دهد مثل دروغ، تقلب، حق خوری و...؛ کارت قرمز: انجام ندادن تکالیف سر موعد مقرر، که در این صورت اجازه ورود به مرحله بعدی داده نمی‌شود و کودک در همان مرحله می‌ماند تا تکالیف مربوط به آن مرحله را انجام داده و کارت سبز (مجوز ورود) دریافت کند را شامل می‌شود و دارای فنون و تکنیک‌های (تکنیک نقش حمله، تکنیک نقش دفاع): هدف آن یادگیری نقش‌ها از طریق بازی، تکنیک نقش حمله: کودک تلاش کند موقعیت جدید را بیاموزد، تکنیک نقش دفاع: کودک حین بازی یاد می‌گیرد هر موقعیتی جدیدی که می‌آموزد را حفظ کند و آن را با ارزش بداند و از آن حراست کند؛ تکنیک پاس کاری: کودک می‌آموزد با کار گروهی به نتیجه می‌رسد؛ تکنیک جشن یا پایان کار بر اساس مدل سیستمی هی لی (مراسم خانوادگی هی لی): در آخرین جلسه به منظور به یادماندن شدن جلسات و تثبیت آموخته‌ها مهمانی در مرکز برگزار می‌شود و یک کیک تویی چند رنگ شامل (رنگ توپ‌های راه حل) برای بچه‌ها تهیه می‌شود سپس عکس دسته جمعی می‌گیرند و عکس به تعداد بچه‌ها چاپ می‌شود و با پشت نویسی و امضای مربی (مادر) به بچه‌ها داده می‌شود.

فرایند کلی تمام جلسات: اعضای شرکت کننده در این سیستم شامل مربی بچه‌ها که در سیستم شبه خانواده مادر گفته می‌شود و بچه‌ها می‌باشند. در این رویکرد همچون رویکرد راهبردی ابتدا مشکل موردنظر بر اساس نتایج مطالعات و پرونده‌های بچه‌ها بررسی و شناسایی شده و اولویت بندی می‌گردد و سپس راه حل ایجاد شده به صورت توپ دوستی (دوست یابی، حفظ دوستی‌ها)، احساس مسئولیت، مهربانی، روحیه همکاری و کار گروهی، خلاقیت، اعتماد به نفس، نام گذاری می‌گردد، (این توپ‌ها رنگ خاص و عنوان راه حل بر آن نقش بسته است) در ابتدای جلسه قانون بازی مطرح می‌شود (کودک‌کانی که موفق به انجام تکالیف باشند کارت سبز دریافت می‌کنند و مجوز ورود به مرحله بعدی را دارند و آن‌هایی که تکالیف را

انجام ندهند، کارت قرمز دریافت می‌کنند و از رفتن به مرحله بعدی باز می‌مانند و سرانجام آن‌هایی که مرتکب خطا (شامل صفات غیراخلاقی که کودک با توسل به آن می‌خواهد تکالیف بازی را انجام دهد مثل دروغ تقلب حق خوری و ...) در رعایت قوانین بازی شوند کارت زرد دریافت می‌کنند و جریمه می‌شوند که این جریمه شامل یک فعالیت رفتاری مثل (جمع کردن سفره، مرتب کردن رختخواب، کشیدن جارودستی و...) می‌باشد.

سپس از طریق تکنیک‌های رویکرد ابتدا نقش حمله به کودکان آموزش داده می‌شود در این نقش کودکان می‌آموزند برای کسب موقعیت آموخته شده تلاش کنند. سپس توپ راه حل وارد سیستم می‌شود، ابتدا در دست مربی (مادر) بوده و او خودگویی مثبت یا شعار مخصوص توپ را بیان می‌کند و سپس با استفاده از تکنیک پاسکاری توپ بین بچه‌ها می‌چرخد و هر کودک که توپ در دستش قرار می‌گیرد نیز خودگویی مثبت مربوط به آن توپ را بیان می‌کند و با لبخند توپ را به دوست خود می‌دهد و این فرایند ادامه دارد تا توپ دوباره توپ به دست مربی برسد. در این مرحله مربی از خود شروع به مثال زدن می‌کند از طریق بازگویی موقعیتی خاص که با توپ و نقش دفاع او مرتبط باشد و سپس از بچه‌ها می‌خواهد هر کدام تمایل دارند از موقعیتی که مربوط به توپ است مثال بزنند پس از آنکه همه بچه‌ها صحبت کردند به هر کودک یک توپ راه حل داده می‌شود و تکلیف پایان جلسه با توجه به نقش (دفاع، حمله) عنوان می‌گردد و مجدد قانون بازی توسط مربی (مادر) بیان می‌شود. و در جلسه بعد ابتدا تکالیف مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس نقش دفاع آموزش داده می‌شود، در نقش دفاع کودکان یاد می‌گیرند از راه حل ایجاد شده با تمام قوا حراست نمایند و سپس توپ راه حل وارد سیستم می‌شود. توپ ابتدا در دست مربی بوده و او خودگویی مثبت یا شعار مخصوص توپ را بیان می‌کند و با استفاده از تکنیک پاسکاری سپس توپ بین بچه‌ها می‌چرخد و هر کودک که توپ در دستش قرار می‌گیرد نیز خودگویی مثبت مربوط به آن توپ را بیان می‌کند و با لبخند توپ را به دوست خود می‌دهد و این فرایند ادامه دارد تا توپ دوباره توپ به دست مربی برسد. در این مرحله مربی از خود شروع به مثال زدن می‌کند از طریق بازگویی موقعیتی خاص که با توپ و تکنیک نقش مرتبط باشد (تکنیک صندلی گشتالتی) و سپس از بچه‌ها می‌خواهد هر کدام تمایل دارند از موقعیتی که مربوط به توپ است مثال بزنند پس از آنکه همه بچه‌ها صحبت کردند به هر کودک یک توپ راه حل داده می‌شود و تکلیف پایان جلسه با توجه به نقش (دفاع، حمله) عنوان می‌گردد و مجدد قانون بازی توسط مربی (مادر)

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۶۱

بیان می‌شود و جلسات بعد نیز به همین طریق ادامه می‌یابد تا جلسه آخر که فرایند جلسه آخر شامل ممانی و عکس دسته جمعی برای ماندگاری آموخته‌ها در ذهن کودکان می‌باشد.

جدول ۱. تعداد جلسات آموزشی

جلسه اول	توپ دوستی (نقش حمله) کمک به فرایند دوست‌یابی کودکان
جلسه دوم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ صمیمیت نقش حمله) بیان می‌کند
جلسه سوم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ دوستی نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه چهارم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ احساس مسئولیت نقش حمله) بیان می‌کند
جلسه پنجم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ احساس مسئولیت نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه ششم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ مهربانی نقش حمله) بیان می‌کند
جلسه هفتم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ مهربانی نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه هشتم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ همکاری نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه نهم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ همکاری نقش حمله) بیان می‌کند
جلسه دهم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ خلاقیت نقش حمله) بیان می‌کند
جلسه یازدهم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ خلاقیت نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه دوازدهم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (سپس توپ اعتماد به نفس حمله) بیان می‌کند
جلسه سیزدهم	پیگیری تکالیف کودکان مرحله (توپ اعتماد به نفس نقش دفاع) بیان می‌کند
جلسه چهاردهم	جشن پایان توپ‌های راه حل

تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزارهای آماری داده‌ها طریقی نرم‌افزارهای SPSS MAXQDA و smart-pls مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از تحلیل مضمون و تحلیل محتوا و در بخش کمی از آمار استنباطی تحلیل عاملی اکتشافی و روایی همگرا و واگرا استفاده شد.

۳. یافته‌ها

۱.۳ بخش کیفی

سؤال اول: به نظر شما ضرورت توانمندسازی کودکان ۶ تا ۱۲ ساله تحت پوشش بهزیستی در کدام مهارت‌های زندگی بیشتر مورد توجه است؟

بر اساس اطلاعات جمع آوری شده و تجمیع یافته های اساتید و متخصصان حوزه کودک که بیش از ۱۰ سال تجربه کاری در خصوص کودکان بهزیستی را داشته اند، ابعاد مهربانی، مهارت مشارکت، مهارت تفکر، احساس مسئولیت، اعتماد به نفس و دوستی استخراج گردید که در جدول زیر نشان داده شده است. داده ها به صورت زیر کد گذاری شد.

جدول ۲. استخراج مؤلفه ها و مضامین در یک نگاه

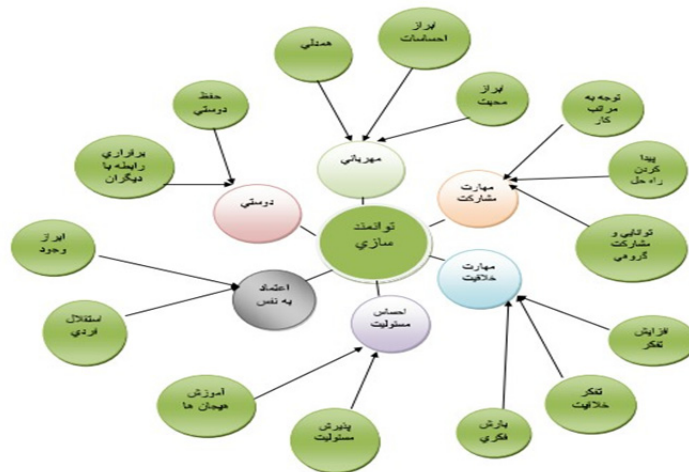
کد	طبقه
برقراری رابطه با دیگران، حفظ دوستان و رابطه دوستانه	صمیمیت و دوستی
همدلی، ابراز محبت و احساسات و بیان آن	مهربانی
توجه به مراتب کار و پیدا کردن راه حل، توانایی مشارکت گروهی	مهارت مشارکت
افزایش قدرت تفکر و خلاقیت و رشد توانمندی ها	مهارت خلاقیت
انجام وظایف فردی و شخصی و پذیرش مسئولیت و کارها	احساس مسئولیت
ابراز وجود، استقلال فردی	اعتماد به نفس

سؤال دوم: به نظر شما چه تکنیک هایی برای پرداختن به توانمندسازی کودکان بهزیستی در مهارت های زندگی بیشتر کاربرد دارد؟

جدول ۳. استخراج محتوا و تکنیک ها در یک نگاه

تکنیک	طبقه
ابتدا با استفاده از تکنیک های ستیر به افزایش ارتباط موثر بین کودکان مبادرت نموده و سپس آموزش مهارت های کلامی و غیر کلامی از طریق تکنیک قصه گویی	دوستی و صمیمیت
آموزش درک احساسات دیگران از طریق آموزش هیجانها	احساس مسئولیت
آموزش درک احساسات دیگران از طریق آموزش هیجانها و تکنیک قصه گویی	مهربانی
تکنیک قصه گویی	مهارت مشارکت
بارش فکری	رشد خلاقیت
چارچوب دهی مجدد، بحث گروهی	رشد اعتماد به نفس

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۶۳

شکل ۱: شبکه مضامین در یک نگاه

۲.۳ بخش کمی

۳.۳ تحلیل عاملی اکتشافی

قبل از تحلیل عاملی باید پیش فرض‌هایی را رعایت کرد که بدانیم آیا تحلیل عاملی مجاز است یا نه؟ یکی از این پیش فرض‌ها KMO است. اگر مقدار این آماره بزرگتر از $0/6$ باشد، اجرای تحلیل عاملی بلامانع است. در این تحقیق مقدار KMO برای پرسشنامه برابر است با $0/93$ که تحلیل عاملی را مجاز می‌کند. آزمون دیگر، آزمون پرتلت است که نشان می‌دهد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند یا نه؟ اگر میزان معناداری این آزمون کمتر از $0/05$ باشد، تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است با توجه به این که این میزان $0/01$ به دست آمده است لذا تحلیل عاملی برای شناسایی مدل عاملی مناسب است (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج بررسی پیش شرط‌های استفاده از تحلیل عاملی و سایر آزمون‌های پارامتریک

۰/۷۲۳	آماره Z	آزمون کالموگروف اسمیرنوف
۰/۶۵۴	سطح معناداری	
۰/۷۸۷	شاخص کفایت نمونه گیری کیزر-میر-اولکین	
۱/۹۱۷	مجذور کای	آزمون کرویت بارتلت
۱۶	درجه آزادی	
۰/۰۰۱	سطح معناداری	

بعد از تایید پیش فرض‌های تحلیل عاملی، فرآیند تحلیل عاملی اکتشافی که شامل دو ستون اشتراکات اولیه و اشتراکات استخراجی بود محاسبه شد (این اشتراکات باید برابر با یک باشند). هرچه این مقدار استخراجی بالاتر باشد، قدرت تبیین یافتگی آن سوال بیشتر خواهد بود و می‌توان سوالاتی که مقدار اشتراک استخراجی‌شان کمتر از ۰/۴ است را حذف کرد. با توجه به یافته‌های حاصل از ۵۶ سوال تعداد ۳۶ سوال مورد تایید قرار گرفت.

جدول ۵. ابعاد و شاخص‌های به دست آمده از نظرات صاحب‌نظران

مؤلفه	شاخص	بارهای عاملی گویه‌ها	مقادیر t	سطح معنی داری
دین‌داری	من می‌توانم احساساتم را ابراز کنم	سوال ۱	۰/۲۲	۳/۴۹
	من در حفظ و نگهداری دوستی‌هایم می‌کوشم	سوال ۲	۰/۱۳	۲/۰۵
	من تمایل به برقراری روابط صمیمانه با دیگران دارم	سوال ۳	۰/۲۲	۳/۵۵
	من تا جایی بتوانم در آشتی دادن دیگر دوستانم می‌کوشم	سوال ۴	۰/۲۹	۴/۵۵
	من می‌توانم دیگران را درک کنم	سوال ۵	۰/۱۳	۲/۰۰
دین‌داری	من به افرادی که نیازمند هستند کمک می‌کنم	سوال ۶	۰/۲۷	۴/۲۳
	من از کسانی که به من کمک می‌کنند سپاسگزاری می‌کنم	سوال ۷	۰/۴۱	۶/۶۵
	من افرادی را که من را عصبانی می‌کنند می‌بخشم	سوال ۸	۰/۲۲	۳/۵۵
	من می‌توانم دیگران را درک کنم	سوال ۹	۰/۲۶	۴/۳۰
	من دنبال تلافی کردن بدی‌هایی که به من می‌شود نیستم	سوال ۱۰	۰/۲۶	۴/۰۶

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۶۵

۰/۰۰۱	۵/۵۹	۰/۳۵	سوال ۱۱	در گروه هر کس نقش خاصی دارد	مهارت مشارکت و همکاری
۰/۰۰۱	۶/۵۳	۰/۴۰	سوال ۱۲	با کار گروهی زودتر به اهدافمان می‌رسیم	
۰/۰۰۳	۲/۷۹	۰/۱۸	سوال ۱۳	برای رسیدن به اهداف گروه همه باهم تلاش می‌کنیم	
۰/۰۰۳	۴/۱۲	۰/۲۶	سوال ۱۴	در گروه قانون‌های خاصی وجود دارد	
۰/۰۰۴	۳/۲۰	۰/۲۰	سوال ۱۵	هرکس بر اساس توانمندی‌هایش یک نقش خاص توی گروه داره	
۰/۰۰۱	۶/۱۴	۰/۳۸	سوال ۱۶	در گروه برای هر مشکلی همفکری می‌کنیم	
۰/۰۰۱	۷/۸۶	۰/۴۷	سوال ۱۷	توی گروه ما به نظر همدیگه احترام می‌گذاریم	
۰/۰۰۱	۶/۹۸	۰/۴۳	سوال ۱۸	من می‌تونم با چند وسیله ساده یک چیز جدید درست کنم	مهارت تفکر خلاق (خلاقیت)
۰/۰۰۵	۶/۶۰	۰/۴۰	سوال ۱۹	من می‌تونم برای گذراندن وقت آزادم چندین پیشنهاد بدهم	
۰/۰۰۱	-۳/۲۷	۰/۲۱	سوال ۲۰	من خیلی خوب می‌تونم همه چیز توصیف کنم	
۰/۰۰۱	۳/۲۹	۰/۲۱	سوال ۲۱	من می‌تونم برای خودم بازی اختراع کنم	
۰/۰۰۲	-۳/۰۲	۰/۱۹	سوال ۲۲	من در قبال خودم و کارهام احساس مسئولیت می‌کنم	احساس مسئولیت
۰/۰۰۱	۵/۱۰	۰/۳۲	سوال ۲۳	من هر کاری را سر موقعش انجام می‌دهم	
۰/۰۰۱	۶/۸۸	۰/۴۲	سوال ۲۴	من اشتباهاتم را می‌پذیرم	
۰/۰۰۱	۶/۷۶	۰/۴۱	سوال ۲۵	از آنجایی که دوستم دارم در مقابل تو احساس مسئولیت می‌کنم	
۰/۰۰۶	۴/۴۱	۰/۲۶	سوال ۲۶	من مسئولیت کارهای خودم را می‌پذیرم	
۰/۰۰۱	۳/۷۷	۰/۲۳	سوال ۲۷	برایم بسیار مشکل است در کلاس حرف بزنم.	انتقال به تفکر
۰/۰۰۱	۴/۸۶	۰/۳۰	سوال ۲۸	اگر می‌تونستم خیلی چیزها را در خودم تغییر میدادم.	
۰/۰۰۱	-۲/۴۵	-۱۶	سوال ۲۹	هنگامی که مورد سرزنش قرار می‌گیرم دست و پایم را گم می‌کنم	
۰/۰۰۱	-۵/۵۸	۰/۳۴	سوال ۳۰	غالباً در کلاس احساس ناراحتی می‌کنم.	
۰/۰۰۱	۲/۹۰	۰/۱۶	سوال ۳۱	فکر می‌کنم از لحاظ جسمانی ناخوشایندتر از اغلب افراد هستم.	
۰/۰۰۱	۵/۷۵	۰/۳۴	سوال ۳۲	وقتی چیزی برای گفتن دارم آن را می‌گویم.	

۰/۰۰۱	۵/۶۶	۰/۳۶	سوال ۳۳	دیگران اکثراً بیشتر از من مورد علاقه هستند
۰/۰۰۷	۲/۱۱	۰/۱۸	سوال ۳۴	در کلاس غالباً مایوس می‌شوم
۰/۰۰۱	۴/۵۵	۰/۲۸	سوال ۳۵	به اندازه کافی به خودم اطمینان دارم
۰/۰۰۱	۵/۷۰	۰/۳۰	سوال ۳۶	در آنچه که به عهده میگیرم به ندرت موفق می‌شوم

برای استقلال داده‌ها از آنجا که هم انتخاب افراد نمونه و هم انتصاب افراد نمونه در گروه‌ها، تصادفی است، لذا می‌توان ادعا داشت که داده‌ها از هم مستقل هستند و لذا استقلال داده‌ها رعایت شده است. در مورد کمی بودن متغیر داده‌ها از آنجا که ابزار تحقیق طوری است که همه متغیرهای وابسته، کمی (با طیف لیکرت) ارزیابی شده است، لذا این فرض نیز رعایت شده است. در خصوص دو فرض دیگر نیز برای خطی بودن رابطه پیش‌آزمون و پس‌آزمون از آزمون موخلی استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۶ قابل مشاهده است. در مورد همگنی واریانس متغیرها نیز از آزمون لون استفاده شده است که نتایج آن در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. روایی واگرا و همگرایی مولفه های بسته آموزشی

CR	AVE	\sqrt{AVE}	متغیر و مؤلفه های مهارت های زندگی
۰.۹۵۷	۰.۷۱۴	۰.۸۴۴	توانمندسازی مهارت‌های زندگی
۰.۹۵۳	۰.۷۲۵	۰.۸۵۷	دوستی
۰.۹۰۷	۰.۷۱۲	۰.۸۴۲	مهربانی
۰.۹۴۲	۰.۷۲۴	۰.۸۲۴	همکاری
۰.۹۳۵	۰.۷۱۳	۰.۸۷۴	تفکر اخلاق
۰.۹۶۵	۰.۷۱۸	۰.۸۵۰	احساس مسئولیت
۰.۹۸۷	۰.۷۱۰	۰.۸۳۴	اعتماد به نفس

جدول (۶) به روایی واگرا می‌پردازد. طبق این شاخص واریانس هر متغیر مکنون باید برای شاخص‌های مربوط به خودش بیشتر از سایر شاخص‌ها باشد. برای تشخیص این امر ابتدا جذر AVE متغیرهای مکنون محاسبه می‌شود و سپس حاصل با مقادیر همبستگی‌ای که این متغیر مکنون با سایر متغیرهای مکنون داشته، مقایسه می‌شود. باید حاصل جذر AVE از مقادیر همبستگی‌ها بیشتر باشد. اینکار را باید برای تمامی متغیرهای مکنون انجام داد. نتایج بررسی شاخص فورنل و لارکر در جدول مشاهده می‌شود. ستون آخر این جدول ریشه دوم میانگین

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۶۷

واریانس تبیین شده (AVE) را نشان می‌دهد. لازمه تایید روایی واگرا بیشتر بودن مقدار ریشه دوم میانگین واریانس تبیین شده از تمامی ضرایب همبستگی متغیر مربوطه با باقی متغیرها است. همان طور که در جدول مشخص است، مقدار ریشه دوم شاخص میانگین واریانس تبیین شده، برای تمامی متغیرها، از همبستگی آن متغیر با سایر متغیرها می‌باشد. به منظور اندازه‌گیری اعتبار همگرا از متوسط واریانس استخراج شده استفاده شده است. متوسط واریانس استخراج شده، استفاده یک مقیاسی از همگرایی در میان مجموعه‌ای از گویه‌های مشاهده شده یک ساختار است. در واقع یک درصدی از واریانس شرح داده شده در میان گویه‌ها است. این متوسط واریانس استخراجی بایستی بالاتر از ۰.۵ باشد تا یکی از معیارهای اعتبار همگرا تایید شود (Fornell & Larcker, 1981). روایی همگرا به این معناست که نشانگرهای هر متغیر در نهایت توانسته‌اند به لحاظ اندازه‌گیری حداقلی نیمه از واریانس گویه‌های خود را توضیح دهند. با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده مشخص شد که تمام بعدهای مورد مطالعه دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۵ هستند.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای پیچیده و متحول کنونی شاید حیاتی‌ترین نیاز برای زندگی اجتماعی هر فرد آموزش و توانمندی باشد. لذا هدف از انجام پژوهش حاضر ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان بر اساس نظرات نخبگان و صاحب‌نظران شامل ۶ مولفه (دوستی، مهربانی، مهارت مشارکت و همکاری، مهارت تفکر خلاق، احساس مسئولیت و اعتماد به نفس) و ۳۶ شاخص به دست آمد که می‌تواند همسو با نتایج اسد و مقتدر (۱۴۰۱)، موحدی و ابولقاسمی (۱۴۰۱)، عبدالملکی و همکاران (۱۳۹۹) و ریگی کوه و همکاران (۱۳۹۹) باشد. در تبیین این نتایج می‌توان گفت کودکان بی سرپرست یا بد سرپرست کودکان آسیب دیده‌ای هستند که هیجان‌های منفی و تجارت سختی را در زندگی چشیده‌اند که ریشه این آسیب به نداشتن خانواده سالم و جامعه ناصواب دارد. این کودکان طعم زندگی با پدر و مادر در یک کانون گرم و صمیمی را محروم هستند. اکثر این کودکان با مشکلات اقتصادی اجتماعی، بیکاری، اعتیاد والدین و خیلی از عوامل دیگر دائم در حال بد یاری و لطمه هستند از این نظر توجه به این کودکان در مطالعات بسیار ضروری و با اهمیت است. این کودکان چون در زندگی

خود دائماً با مشکلات روحی، روانی، فقر مالی، کمبود محبت مواجه هستند نیاز به یک سری مهارت‌ها برای تحمل این مشکلات و چگونگی زندگی کردن دارند. به همین دلیل وجود الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای آنان یک امر حیاتی است. الگویی که به میزان دوستی (دوست یابی، حفظ دوستی‌ها)، مهربانی، احساس مسئولیت، همکاری و کار گروهی و از همه مهم‌تر خلاقیت و اعتماد به نفس را در این کودکان افزایش دهد.

سازمان بهداشت جهانی سلامتی را به عنوان یک هدف اجتماعی در جهان شناخته و برای ارضای نیازهای اساسی و بالا رفتن کیفیت زندگی آن را اساسی می‌داند. بنابراین تقویت رشد عاطفی و شخصیتی و افزایش سلامت روانی در کودکان باید مورد توجه ویژه قرار گیرد (فضلی، ۱۳۹۳). صاحب‌نظران و پژوهشگران معتقدند که توانمندسازی کودکان برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی سبب رشد عاطفی و روانشناختی، رشد و ثبات شخصیت کودکان و حتی افزایش سلامت روانی در آن‌ها می‌شود (- Mondal, 2011, Kian, 2011 و منصوریان، ۱۳۹۶). از سوی دیگر آموزش توانمندسازی کودکان سبب کاهش اختلالات رفتاری و افزایش سازگاری فردی و اجتماعی در آن‌ها می‌شود به طوری که فراگیری مهارت‌های اجتماعی، محور اصلی تحول اجتماعی، سازگاری فردی و اجتماعی، بالا رفتن کیفیت تعامل‌های اجتماعی و کاهش رفتارهای پرخطرانه در کودکان مطرح شده است (کاکابرایی، ۱۳۹۷). رشد اعتماد به نفس و استقلال فردی کودکان نیز با فراگیری مهارت‌ها و آموزش‌های اجتماعی افزایش یافته و بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده از مقالات و نظریات متعدد روانشناسانه، رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان به آن‌ها اجازه می‌دهد ارتباط لذت بخش‌تری با هم‌سن و سالان خود داشته باشد و از طرفی دیگر سبب حفظ استقلال فردی و توانمند شدن آن‌ها می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۲ و میرزایی، ۱۳۹۶). همچنین تجمیع یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که آشنایی و کسب مفاهیم اجتماعی منجر به ایجاد رابطه خوب و دوستانه با دیگران می‌شود (مهرجو و همکاران، ۱۴۰۰).

مطالعات سهیلی مهر و اشراقی (۱۳۹۸) نیز در این رابطه اشاره دارد که آموزش مهارت‌های زندگی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان بد سرپرست و بی‌سرپرست شهر تهران اثربخش است. همچنین یافته‌های کهنوجی و رشیدی نژاد (۱۳۹۶) مبنی بر تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر سلامت روان فرزندان شبه خانواده بهزیستی نشان داده که آموزش مهارت‌های زندگی بر سلامت روان دختران مراکز شبه خانواده تاثیر معنی دار داشته است. علاوه بر تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر روی سلامت روان، این آموزش بیشترین تاثیر مثبت را روی متغیر

ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان ... (سحر رضایی و دیگران) ۱۶۹

علائم اضطرابی و اختلال خواب و کمترین تاثیر مثبت را روی متغیر علایم جسمانی داشته است. در رابطه با اهمیت توانمندسازی مهارت‌های زندگی در کودکان بی سرپرست و بدسرپرست مطالعات امامی و نائینی (۱۳۸۷) گویای آن است که فرزندان بی سرپرست یا بدسرپرست مقیم خانه های کودکان و نوجوانان از سرپرستی مؤثر و با صلاحیت محروم هستند و از الگوهای تربیتی مناسب و مؤثری در کانون خانواده بهره‌مند نبوده‌اند و یا بنا به دلایلی نظیر: از هم گسیختگی و نابسامانی خانواده، خشونت‌های خانوادگی، اعتیاد والدین و اشتها والدین به بی بند و باری‌های جنسی؛ فساد اخلاقی و سایر آسیب‌های اجتماعی، وارد مراکز نگهداری تحت نظارت بهزیستی شده‌اند؛ لذا فاقد مهارت‌های فکری نظیر (حلّ مسأله، تصمیم‌گیری، تعیین هدف و غیره) و مهارت‌های اجتماعی نظیر قردانی، کارکردن با دیگران، قبول مسئولیت و غیره) و مهارت مذاکره با خود و دیگران، می‌باشند. از این رو در مقایسه با گروه همسالان خود بسیار آسیب پذیرتر می‌باشند از این نظر نیک پور (۱۳۸۳) هم عقیده با پژوهش حاضر است که باید به دنبال الگویی بود که از طریق توانمندسازی مهارت‌های زندگی کودکان بی سرپرست و بد سرپرست را از طریق آموزش‌های مهارت زندگی برای چالش‌ها و مشکلاتی که دارند آماده ساخت تا آنان بتوانند، توانایی‌های روانی، اجتماعی، برای رفتار انطباقی و مؤثر را بیابند و به شکل مؤثرتری با چالش‌ها و مقتضیات زندگی مقابله کنند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه روزی (محدوده سنی ۶ تا ۱۲ سال) شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ انجام گرفت.

بر اساس این هدف نتایج نشان داد الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی برای کودکان بر اساس نظرات نخبگان و صاحب‌نظران شامل ۶ مولفه (دوستی، مهربانی، مهارت مشارکت و همکاری، مهارت تفکر خلاق، احساس مسئولیت و اعتماد به نفس) و ۳۶ شاخص به دست آمد. این الگو شامل دو بخش بسته آموزشی شامل ۱۴ جلسه و ابزار به شکل پرسشنامه برای سنجش میزان اثربخشی الگو تدوین شد. الگوی به دست آمده دارای روایی هم‌گرا و واگرای مناسبی بود. همچنین پرسشنامه به دست آمده از روایی و پایایی مناسبی برخوردار بود. بنابراین برای کودکان تحت سرپرستی مراکز نگهداری شبانه‌روزی الگوی توانمندسازی مهارت‌های زندگی طراحی شد که در آن به مقوله‌های دوستی (دوست‌یابی، حفظ دوستی‌ها)، مهربانی، احساس مسئولیت، همکاری و کار گروهی و از همه مهم‌تر خلاقیت و اعتماد به نفس پرداخته شد. با توجه به نتایج استخراج شده و تجمیع یافته‌های پژوهش‌های داخلی و خارجی و

اهمیتی که در زمینه‌ی الگوی توانمندسازی کودکان تحت سرپرستی مراکز شبانه روزی به منظور بهبود مهارت‌های زندگی مطرح شد، لذا پیشنهاد می‌شود که آموزش الگوی توانمندسازی کودکان برای کسب مهارت‌های زندگی به صورت جدی در اهداف و برنامه‌های رسمی سازمان بهزیستی و مراکز نگهداری شبانه روزی قرار گیرد.

پی‌نوشت

۱. این پژوهش برگرفته از طرح پژوهشی و زیر نظر کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه و با شناسه اخلاق IR.KUMS.REC.641.1400 انجام گرفته است. ملاک‌ها و ضوابط اخلاقی انجمن روانشناسی آمریکا و ملاک‌های اخلاقی سازمان نظام روانشناسی و مشاوره ایران در نظر گرفته شد. تمام نکات اخلاقی شامل رازداری، در اولویت بودن سلامت روانشناختی شرکت کنندگان، امانت‌داری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها و رعایت حریم خصوصی شرکت کنندگان توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفت.

منابع مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تمام بر عهده نویسندگان بوده و هیچگونه حمایت مالی دریافت نشده است.

تائید اخلاقی و رضایت مشارکت کنندگان

پیش از اجرای پژوهش از شرکت کنندگان رضایت آگاهانه کتبی گرفته شد و تمام شرکت کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند و محققان به آن‌ها اطمینان دادند که نتایج تحقیق محرمانه خواهد بود.

سپاسگزاری

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند از همه همکاران محترم بهزیستی بخصوص ریاست محترم سازمان بهزیستی و اساتید و فرهیختگان روانشناس کودک و همه شرکت کنندگان در این پژوهش تقدیر و تشکر نمایند.

کتاب‌نامه

- افکاری شهرستانی، زهرا. (۱۳۹۷). *فلسفه توانمندسازی افراد چیست*، اولین همایش مدیریت توانمندسازی و استعداد، تهران.
- اسد، مریم و مقتدر، لیلا (۱۴۰۱). اثربخشی قصه‌گویی به روش هدفمند بر ارزش‌های زندگی (مسئولیت پذیری - احترام) و قضاوت اخلاقی کودکان دبستانی، *مجله تفکر و کودک*، ۱۳(۱).
- امامی نائینی، نسرين. (۱۳۸۷). *مهارت حل مسئله و تصمیم‌گیری*. تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ابراهیمی، علی اکبر؛ آگاهی، بیتا؛ مساح، امید و فرهودیان، علی. (۱۳۹۲). اثربخشی برنامه ایمن‌سازی پیش دبستانی در برابر مواد اعتیاد آور، *فصلنامه توانبخشی*، ۴(۵)، ۶۶-۵۹.
- چراغ چشم، بتول (۱۳۹۹). *بررسی تاثیر مهارت‌های زندگی بر کیفیت و رضایت از زندگی در زنان بی سرپرست شهر گله دار*، پایان نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، واحد عسلویه.
- حسینی، سیده مریم و آزادیکتا، مهرناز و ذبیحی، رزیتا. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر توانمندسازی زنان خانه دار، *اولین همایش ملی آسیب‌شناسی روانی*، اردبیل.
- ریگی کوه، موسی؛ مهدی‌نژاد، ولی و شیرازی، محمود. (۱۳۹۹). تاثیر توانمندسازی بر اساس مهارت‌های زندگی بر خودکارآمدی و انگیزش تحصیلی در میان نوجوانان استفاده افراطی از شبکه‌های اجتماعی، *روانشناسی اجتماعی*، ۹، ۲۹۳-۲۸۱.
- زائرکعبه، صبا و رف، شهرزاد. (۱۳۹۴). تاثیر روانشناسی محیطی در مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست، *اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری*، یزد.
- سماک محمدی، مریم. (۱۳۹۸). *طراحی مرکز نگهداری کودکان بی سرپرست با رویکرد افزایش مهارت اجتماعی*، پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رامسر.
- شربتیان، محمدحسن و عزیزاده خانقاهی، سامره. (۱۳۹۶). رابطه مهارت‌های زندگی با سلامت اجتماعی، *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۵(۲)، ۲۰۶-۱۶۵.
- صحراایان، مریم؛ صلحی، مهناز و حقانی، حمید. (۱۳۹۱). تاثیر مدل توانمندسازی بلوم در ارتقای مهارتهای زندگی دانش آموزان دختر پایه سوم دبیرستان جهرم، *پژوهش و سلامت*، ۲(۱)، ۱۸-۹.
- عبدالملکی، صابر؛ نوری، نوشین و اسدی، فائزه. (۱۳۹۹). شناسایی و تبیین نقش مربی و کودک در فرایند بازی هدایت شده: یک تحلیل محتوای کیفی. *مجله تفکر و کودک*، ۱۱(۲)، ۱۸۲-۱۶۱.
- کریمی، شیما؛ وثوقی، منصور؛ آقاجانی مرسا، حسین و حضرتی صومعه، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی رابطه مهارت‌های زندگی با توانمندسازی زنان (مورد مطالعه: استادان خانم دانشگاه، پژوهش‌های جامعه‌شناسی، ۱۳، (۴ و ۳)، ۶۱-۱۳.

- کهنوجی، مرضیه و رشیدی نژاد، حدیث. (۱۳۹۴). بررسی تاثیر آموزش مهارت های زندگی بر سلامت روان دختران ۱۸-۱۴ ساله شبه خانواده ی بهزیستی شهر کرمان، *نشریه اصول بهداشتی*، ۱۹، ۲۹۹-۲۹۵.
- کاکابرایی، کیوان. (۱۳۹۸) اثربخشی آموزش حل مسئله بر مشکلات رفتاری کودکان پیش دبستانی. *فضلی، رخساره. چرا آموزش پیش دبستانی مهم است*، مجله آموزش پیش دبستانی.
- مجیدی سورکی، فاطمه؛ شیرخانی، کوروش و دنیوی، رضا. (۲۰۱۷). مقایسه مهارت های تنظیم هیجان و سازگاری در بین کودکان بدسرپرست، بی سرپرست و عادی، *اولین کنفرانس بین المللی علوم اجتماعی، تربیتی، علوم انسانی و روانشناسی*.
- مهرجو، مهشید؛ نوریان، محمد؛ نخعی، نوذر و نوروزی، داریوش. (۱۴۰۰). مطالعه الگوها و روش های توانمندسازی کودکان دوره پیش دبستانی برای مقابله با آسیب های اجتماعی، *پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۱۸(۶۸)، ۱۶۲-۱۴۲.
- میرزایی، رضا. (۱۳۹۶). نقش آموزش پیش دبستانی در کاهش آسیب پذیری دانش آموزان، *فصلنامه مطالعات روانشناسی*، ۲۴.
- منصوریان، محمدرضا. (۱۳۹۶). بررسی نقش مراکز پیش دبستانی در رشد همه جانبه کودکان، *مجله روانشناسی، دانشگاه آزاد واحد گرگان*، ۳(۱).
- موحدی، محمد و ابولقاسمی، مهدی. (۱۴۰۱). طراحی بسته ی آموزشی مبتنی بر مهارت های مغفول هوش کلامی و تعیین اثربخشی آن بر آزمون هوشی و کسلر. *تفکر و کودک*، ۱۳(۱).
- نجاریان فاتحی زاده، مریم و امامی، طاهره (۱۳۹۰). بررسی میزان شیوع اختلالات شخصیت ضد اجتماعی، خودشیفته، نمایشی، مرزی در بین دانش آموزان دختر، *دانش و رفتار*، ۴(۷)، ۶۸-۴۷.

- Sahraian M, Solhi M, Haghani H, Beigizadeh S.(2011).Knowledge, attitude and practice of third grade high schoolgirls in Jahrom in self-awareness, communication with other sand decision making skills. *J Research Health*; 1 (1), pp 17-24.
- Mousa Rigi Koteh, Vali Mehdi nezhad, Mahmoud Shirazi(2020), The Effect of Empowerment based on Life Skills on Reducing Social Anxiety Among Adolescents Use of Social Networks,*Journal of IslamicLife Style Centered on Health*;4(4), pp16-22.
- Mondal, Puja (2011) Elements, Sources and Types of Social Problems. *Oxford Dictionaryof Sociology*. Vol. 54, No. 123.